

משרד החינוך והתרבות - המחלקה לתרבות תורנית

ג ל י ו נ ו ת ל ע י ו ן ב פ ר ש ת ה ש ב ו ע
בעריכת נחמה ליבוביץ
שנת העשרים ושבע

ראה (תשכ"ח)

י"ד א'

א. בניס אתם לה' אלוקיכם.

ספרי פ"ג (ראה י"ד א')

"בניס אתם לה'" - ר' יהודה אומר: אם נוהגים אתם כבנים - הרי אתם בנים, ואם לאו אין אתם בנים.

ר' מאיר אומר: בין כך ובין כך בניס אתם לה' אלוקיכם. וכן הוא אומר: (הושע ב' א') "והיה מספר בני ישראל כחול הים... והיה במקום אשר יאמר להם 'לא עמי אתם' יאמר להם 'בני אל חי'".

xx הסבר מה היא ראית ר' מאיר מהושע א' ב', במה פסוק זה מסייע לדעתו?

ב. א'. בניס אתם לה' אלוקיכם

לא תתגודדו ולא תשימו קרחה בין עיניכם למת

ב'. כי עם קדוש אתה לה' אלוקיך

ובך בחר ה' להיות לו לעם סגולה מכל העמים אשר על פני האדמה.

ראב"ע ד"ה וטעם בנים:

אחר שתדעו שאתם בנים לשם והוא אוהב אתכם יותר מהאב לבן, אל תתגודדו על כל מה שיעשה כי כל אשר יעשה לטוב הוא, ואם לא תבינוהו, כאשר לא יבינו הבנים הקטנים כגושה אביהם רק יסמכו עליו, כן תעשו גם אתם, כי עם קדוש אתה, ואינך כשאר כל הכנענים, על כן לא תעשה כמעשיהם.

וטעם הסמך פרשת (ה' ג') "לא תאכל כל תועבה" כי אתה עם קדוש בלב ובפה, ותהיו מובדלים קן העמים וכל רואיכם יכירו אתכם, כי לא תקרחו על מת, ולא תאכלו כל חי; ואם אתם עם קדוש, אין ראוי שתאכל סמא ותממא הנפש.

רמב"ן ד"ה בניס אתם לה' אלוקיכם.

גם זו מצוה מבוארת, שאמר בתורת כהנים (ויק' כ"א ח') "לא יקרחו קרחה בראשם ונובשרם לא ישרטו שרטת" ועתה יבאר כי לא בעבור מעלת הכהנים בלבד, שהזכיר שם שהם קדושים לאלוהיהם (ויק' כ"א ט') צוה בהם זה, אבל כל העדה כלם קדושים, וכלכם בנים לה' אלוקיכם כמו הכהנים, אם כן השמרו גם אתם במצוה הזאת כמותם...

... (אחרי הביאור דברי הראב"ע דלעיל) ולפי דעתי, כי טעם "עם קדוש" הבטחה בקיום הנפשות לפניו יתברך, יאמר: מאחר שאתה עם קדוש וסגולה ה' "ולא ישא אלוקים נפש וחשב מחשבות לבלתי ידח ממנו נידח" (הרמב"ן משתמש כאן במליצה, שמואל ב' י"ד י"ד), אין ראוי לכם להתגודד ולהקרח על נפש ואפילו ימות בנוער.

ולא יאסור הכתוב הנכני, כי הטבע יתעורר לבכות בפרוד האוהבים ונדודה אף בחיים; ומכאן סמך לרבותינו באסרם להתאבל על נפש יותר מדאי.

אור החיים ד"ה בניס אתם

צריך לדייק מה טעם סמך מאמר "בנים אתם" למאמר תתגודדו? נראה שנתכוין לומר שבמיתת איש אין אבדה למת, אלא חרי הוא דומה לאדם ששלח בנו לסחורה לעיר אחרת ולימים שלח האב אחר בנו ואין העדר הבן אלא מן המקור שהלך משם, אבל על כל פנים ישנו, ואדרבא - לטוב לו, שחזר הבן אצל אביו שהוא מקור החיים, ועל זה אין לנו להתגודד ולשים קרחה.

ר' דוד הופמן דב' י"ד א'-ב'

ד"ה בניס אתם: הוא מביא לכל הפרק. כלומר אתם קרובים אל ה' כמו בנים הקרובים לאביהם, ועל כן אתם חייבים להיות ראויים לקרבת ה', הן בהופעתכם החיצונית, והן במאכלכם.

ד"ה לא תתגודדו: רבותינו למדונו בספרי: "לא תתגודדו" כדרך שאחרים מתגודדים, שנאמר (מלכים א' י"ח) "ולתגודדו כמשפטם בחרבות וברמתים".

עובדי עבודה זרה מאומות העולם וגם כמרי הבעל שבישראל לא הכירו את אמתותו של הקב"ה בעל הרחמים, הרוצה להטיב עם בריותיו. הללו היו סבורים שאלוהיהם מקנאים באשרו של האדם. הם היו סבורים שכדי להשיג משהו מן האלילים שלהם, צריך אדם לקבל על עצמו סגוף שהוא תמורת הדבר המושג, כדי להפיס את קנאתם של האלילים. על כן התגודדו כמרי טבעל בחרבות וברמתים כשראו שבקשתם לא נמלאה, כדי להפציר ביראתם שכתמורה עבור צערם ויסוריהם תתן להם את מבוקשתם. לא כן ישראל: "בנים אתם לה'", הוא אוהב אתכם, כאהוב אב את בניו, ועל כן אין לכם לייסר עצמכם בייסורין, כדי להשיג את מבוקשכם מה'.

1. רוב פרשניו מתקשים בהנמקה הכפולה הניתנת כאן לאסור של "לא תתגודדו"

וכן מקשה בעל העסק דבר: לאסור

ד"ה צ"ל אטם: מובן שהוא הקדמה וטעם לאזהרה שאחריו. אבל קשה: אם הוא טעם, אם כן למה זה כתבה תורה עוד טעם אחר "כי עם קדוש אתה"?

כיצד מיטבים קושיה זו ראב"ע, רמב"ן, בעל אור החיים?

- 2. x גם הרמב"ן וגם בעל אור החיים רואים בפסוקנו רמז להשארות הנפש, מה ההבדל בין שניהם?
- 3. xx הרמב"ן מביא בדבריו פסוק מתוך שמואל ב' י"ד. האם הוא מפרשו בדבריו כאן בפשט?
- 4. במה שונה ר' דוד הופמן (בקטע הראשון שבדבריו) מכל קודמיו?
- 5. היש אפשרות לפרש את ההתגודדות של העכו"ם ושל כמרי ע"ז שלא כפי שפרשם ר' דוד הופמן?

ג. בניס אתם לה' אלוקיכם לא תתגודדו

ר' יוסף בכור שור ד"ה בניס אתם לה':

ואם מת אביכם אין לכם להתגודד ולעשות קרחה ולהצטער יותר מדי, כי אינכם יתומים בכך, שהרי יש לכם אב גדול חי וקיים ית' למו,

במה שונה פרושו מפרוש כל הקודמים?

ד. הורה לפסוקנו ירמיהו ט"ז ו'

ותמו גדולים וקטנים בארץ הזאת לא יקברו ולא יספדו להם ולא יתגודדו ולא יקרח להם.

רש"י ד"ה ולא יתגודדו:

דרך האבלים להתגודד ולשרוט בשרם ולקרח קרחה בראשם, ומכל מקום לישראל אסור ולא הזכירו כאן אלא לדוגמת אבל.

רד"ק אע"פ שהוא אסור לישראל לעשותו שב' (דב' י"ד) "לא תתגודדו ולא תשימו קרחה בין עיניכם למת" אולי הם היו עושים כמנהגי הגויים כמו שהיו עושים עבירות אחרות כמנהג הגויים. ואמר, כי לא יהיה להם פנאי לעשות הדברים שעושים על מת, לא דברי אבל ולא דברי נחמה.

f. מה ההבדל בין שני הפרשנים בישוב הקושיה?

- 2. לפלא שאמר הרד"ק "אולי הם היו עושים..." והלא בספר ירמיהו מצינו ראייה ברורה שהיו עושים. היכן?
- 3. מדוע נמנע רש"י מלפרש כדרך שפרש הרד"ק, שהוא נראה פשוטו של מקרא?

ה. לא תתגודדו

רשב"ם ד"ה לא תתגודדו:

כדכתיב (מלכים א' י"ח כ"ח) "ויתגודדו כמשפטם בחרבות וברמחים (עד שפך דם)" וכמו (דניאל ד' י"א) "גודו אילנא".

יבמות י"ג ב': מהו לא תתגודדו? לא תעשו חבורה על מת.

יבמות י"ד א': תניא, "לא תתגודדו" - לא תעשו אגודות אגודות. כגון בית דין אחד בעיר אחת; פלגא (מחצית). וריים כדברי בית שמאי ופלגא כדברי בית הלל.

רמב"ם הלכות ע"ז פרק י"ב הלכה י"ד

ובכלל אזהרה זו שלא יהיו שני בתי דינים.

(בספ משנה מביא בשם ר' דוד כהן בתשובה:

ואפשר שנפל טעות סופרים בספרים והגירסא הנכונה היא "שלא יהיו בשני בתי דינים" והסופרים חסרו הכ"ף) בעיר אחת, זה נהג כמנהג זה וזה נהג כמנהג אחר, שדבר זה גורם למחלוקת גדולה, שנאמר "לא תתגודדו" - לא תעשו אגודות אגודות.

xx התוכל להסביר מה האחיזה לדרש זה מלבד שרש המלה "גודד" שגדרש מלשון אגוד (ומלשון גודד)?

השבוע לא יופיע עלון הדרכה